

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa
mint fogyatékosügyügi független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-2774/2023. számú ügyben

*A Nyíregyházi Magdaléneum Otthonban tett látogatással
összefüggésben*

*Érintett szerv: Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona
(4400 Nyíregyháza, Korányi Frigyes utca 160 sz.)*

2023.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-2774/2023. számú ügyben**

1. A vizsgálat megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg tekintettel arra, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

A vizsgálat indokoltságát, a fenti törvényi rendelkezéseken túl a bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza, ugyanis a CRPD kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagylétszámú otthonok működési diszfunkciói (személyi és tárgyi feltételek hiánya, túlsúfoltság) következtében több szempontból is sérülhetnek, ahogy azt több korábbi ombudsmani vizsgálat feltárta. Biztosítaniuk kell azonban a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

A fentiek alapján a bentlakásos intézményekben élő fogyatékossgal élő személyek helyzetének figyelemmel kísérése érdekében a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból indítottam eljárást a *Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona* (a továbbiakban Intézmény) alapjogi szempontú vizsgálatára, amelynek során munkatársaim 2023. július 13-án, látogatást tettek az Intézményben.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2) - (3) bekezdés „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog* [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) II. cikk „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az

élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];

- *A testi és lelki egészséghez való jog:* „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.” [Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdés].
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”];
- *A fogyatékosokkal élők kiemelt védelme:* „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.” [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés].

3. Az alkalmazott jogforrások

- Magyarország Alaptörvénye;
- Ajbt.;
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet);
- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- Az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.);
- Fogyatékosügyi Egyezmény (CRPD);
- A fogyatékos személyek jogairól és a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátások igénybevételéről szóló 9/1999. (XI. 24.) SzCsM rendelet.

4. A megállapított tényállás

4.1 Az intézményről

A Református Szeretetszolgálat által fenntartott intézmény székhelyén, (Nyíregyháza, Korányi Frigyes utca 160.) fogyatékos személyek otthona szolgáltatás működik 84 férőhelyet biztosítva az ellátottaknak. Az intézményben a fogyatékoság minden típusa fellelhető, számos esetben halmozottan, mozgásukban akadályozottak, vakok és csökkentlátók, középsúlyos, súlyos értelmi akadályozottsággal élők, Down-szindrómások és autisták. Az ellátottak elhelyezésére szolgáló épületek tömegközlekedési eszközzel könnyen megközelíthetők.

Az intézmény alapítása 1941-ben hat árva lány gondozásával kezdődött, amikor a Református Evangelizáció Baráti Társaság által fenntartott Magdaléneum Evangelizációs

Telepet átszervezték számukra. Az otthon 1951-től felekezeti hovatartozástól függetlenül értelmileg és halmozottan sérültek számára nyújt teljeskörű ellátást.

A Magdaléneum jelenleg 100 fő női ellátott gondozását, ápolását, fejlesztését végzi, akik közül 16 fő lakóotthonban él. A mindennapi gondozási feladatok ellátása mellett színvonalas foglalkoztatás valósul meg, lelkes, pedagógus, gyógypedagógus, hittanár, foglalkozás- és szabadidőszerző, valamint gyógytornász közreműködésével. A lakók életrendjében a terápiák révén és a segítők közreműködésével a gondozás, játék, munka, szórakozás egységét igyekeznek megteremteni.

Az intézmény a lakók életét amennyire lehetséges a természetes életritmusához, életformához közelítve szervezi. Tudatosan törekednek a hospitalizációs¹ ártalmak megelőzésére. Az ellátottak indokolatlanul nem töltik ágyban a napjaikat, a fekvőket lehetőség szerint mobilizálják, rendszeresen levegőztetik. A foglalkozásokat és a fejlesztéseket külön helyiségekben, közösségi terekben végzik.

A lakók egy része viszonylag önálló, szükségleteik kielégítése érdekében csak részleges, esetleg átmeneti jellegű segítséget igényelnek. Az intézmény számára fontos szempont az ellátottak meglévő képességeinek és önállóságának megtartása, erősítése, javítása. Az ápoló gondozó személyzet is arra törekszik, hogy a lakók önkiszolgálási képességeit, jártasságukat szinten tartsák, hogy a mindennapi tevékenységeikbe szervesen beágyazódjon az önellátás készsége.

A lakók gondozási szükségletük szerint kerülnek elhelyezésre az intézmény három telephelyén. A főépületben laknak a fokozott ápolást (24 órás felügyeletet), gondozást igénylő ellátottak, a két lakóotthonban pedig a kevesebb gondozást igénylők.

A telephelyként bejegyzett I. számú (4400 Nyíregyháza, Lengyel utca 71. szám) és II. számú (4400 Nyíregyháza, Lengyel utca 73. szám) lakóotthonában, 8-8 férőhelyen, értelmileg közép súlyos fiatalok számára biztosít magasabb színvonalú ellátást. Ezekben a lakásokban biztosítják azokat a lehetőségeket, amelyek által a lakók élete a társadalom többi tagjához hasonló életstílusban haladhat, beleértve az egyéni eltérések, valamint az egyéni döntések lehetőségét.

A fogyatékos-sággal élők emberi méltóságát biztosító, a közösségi életben való tevékeny részvételt lehetővé tevő és önrendelkező életforma kialakítása, az intézmény szolgáltatásai között kiemelt jelentőséggel bír. A Magdaléneum a normalizációs elv², az integráció és az autonómia biztosításával végzi munkáját.

A lakók számára az ápolási gondozási feladatok mellett személyre szabott fejlesztést, nevelést és oktatást biztosít az intézmény. A gondozási folyamatokban olyan mechanizmusokat alakítottak ki, amelyekben az ellátottak önállóan dönthetnek és felelősséget vállalhatnak a cselekedeteikért, ezzel felkeltve az egyének belső igényeit is.

a) Fogyatékos személyek otthona

A helyszíni ellenőrzés időpontjában az ellátást igénybe vevő ellátottak száma: 84 fő

Az ellátottak közül

- gondnokság alatt áll: 80 fő (összesen),
- cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy: 6 fő,

¹ A hospitalizmus vagy hospitalizáció tágabb értelemben, olyan magatartászavar, mely hosszabb intézeti (kórház, nevelőotthon, szociális otthon, intézet stb.) tartózkodásra vezethető vissza. Minden hospitalizációs ártalom, testi-lelki károsodás kimutatható a hosszabb ideig intézeti körülmények között élő gyermekek és felnőttek esetében egyaránt.

² A normalizációs elv, mint fogalom az 50-es években jelenik meg Dániában, melyet Bengt Nirje dolgoz ki és 1969-ben publikál először. Nirje, Bengt/Perrin, Burt (1995): Das Normalisierungsprinzip und seine Missverständnisse, A normalizációs elv – és félreértelmezései. In.: Hatós Gyula (szerk.): Értelmileg akadályozott emberek lakóközösségei külföldön, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Budapest, 33-56.

- cselekvőképességében teljesen korlátozott személy: 74 fő,
- kiskorú ellátottak száma: 3 fő, melyből tanköteles korú gyermek: 1 fő,
- nagykorú ellátottak száma: 81 fő,
- enyhe értelmi fogyatékos személyek száma: 2 fő, melyből kiskorú: 0 fő,
- középsúlyos értelmi fogyatékos személyek száma: 5 fő,
- súlyos értelmi fogyatékos személyek száma: 22 fő,
- súlyos, halmozottan sérült ellátottak száma: 55 fő.

b) Lakóotthon I.

A helyszíni ellenőrzés időpontjában az ellátást igénybe vevő ellátottak száma: 8 fő,
Az ellátottak közül

- gondnokság alatt áll: 8 fő,
- cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy: 2 fő,
- cselekvőképességében teljesen korlátozott személy: 6 fő.

c) Lakóotthon II.

A helyszíni ellenőrzés időpontjában az ellátást igénybe vevő ellátottak száma: 8 fő,

Az ellátottak közül

- gondnokság alatt áll: 8 fő,
- cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy: 2 fő,
- cselekvőképességében teljesen korlátozott személy: 6 fő.

A lakóotthon szolgáltatás ellátottjai napközben a fogyatékos személyek otthona szolgáltatásnak helyet adó épületben tartózkodnak, melyre tekintettel az egyes ellátások biztosítása és megvalósítása (érdekképviseleti fórum működése, étkeztetés megszervezése, ruházat, textília biztosítása, egészségügyi ellátás, mentálhigiénés ellátás;) az intézmény által biztosított szolgáltatások tekintetében egységesen valósulnak meg.

4.2. Az intézmény szakmai tevékenységére vonatkozóan

4.2.1. Terápiás foglalkozások

A CRPD 26. cikke alapján a részes államok megtesznek minden hatékony és szükséges intézkedést – ideértve a sorstársi segítségnyújtást is – annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára az élet minden területén biztosított legyen a legteljesebb függetlenség, a fizikai, mentális, szociális és szakmai képességek, valamint a teljes befogadás és részvétel elérése és megtartása. E célból a részes államok átfogó rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatásokat és programokat hoznak létre, erősítik és kiterjesztik azokat, különös tekintettel az egészségügy, a foglalkoztatás, az oktatás és a szociális szolgáltatások terén, oly módon, hogy a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások és programok:

a) a lehető legkorábbi szakaszban kezdődnek, és az egyéni igények és képességek multidiszciplináris értékelésén alapulnak; b) támogatják a közösségben való részvételt és az abba való befogadást, önkéntes alapon működnek, és a fogyatékossgal élő személyek lakóhelyéhez - a vidéki régiókat is beleértve - a lehető legközelebb vannak.³

³ CRPD 26. cikk Habilitáció és rehabilitáció

Az intézmény által szolgáltatott különféle terápiák a mozgásfejlődés elmaradás, beszédfejlődési problémák, a viselkedészavarok, hiperaktivitás, figyelemzavar, részképesség gyengeség fejlesztésére irányulnak. A foglalkozásokon komplexen fejlesztik a koncentrációt, monotoniatűrést, a kitartást, az izomtónust és a testtartást.

Állatasszisztált terápiás foglalkozások: Az intézményben heti rendszerességgel **kutyaterápia** folyik alkalmanként 1 óra időtartamban. A foglalkozások előre megtervezett rendszerben zajlanak. A kutyás terápia rendkívüli közösségformáló és erősítő foglalkozás, amely kerekesszékekben ülő ellátottak számára is elérhető fejlesztési módszer. A foglalkozásokon komplex fejlesztés folyik, amely során fejlődik az ellátottak érzelmi intelligenciája, egymásra figyelésre tanít, ennek következtében oldódik a feszültség, motiváltabbá és nyitottabbá teszi a résztvevőket.

Külső helyszínen 2 hetenként **lovasterápiában** vesznek részt az ellátottak, alkalmanként 2 óra időtartamban. A lovasterápia pedagógiai, pszichológiai, fizioterápiás, rehabilitációs és integrációs módszereket ötvöz, amely hozzájárul a lelki és társas fejlődési zavarok kezeléséhez. A terápia során fejlődik a mozgáskoordináció, a testtartás és az egyensúlyérzék. Azok az ellátottak vesznek részt a terápiában, akiknek fejlesztéséhez, mozgáskoordinációjuk javításához elengedhetetlen ez a módszer és képesek segítség nélkül felülni a ló hátára.

Bazális stimuláció⁴: A napi rendszerességgel tartott foglalkozásokat, a súlyos, halmozottan sérült lakók fejlesztésére, állapotuk szinten tartására alkalmazzák. A foglalkozásokon megélt tapasztalatok segítik a környezet megismerését és megkönnyítik az alkalmazkodást.

Zeneterápia: Az intézményben sokéves múltja van a zeneterápiának, melyben heti 1 alkalommal váltott csoportokban valamennyi lakó részesül. A terápia a felfokozott ingerek levezetésére, az epilepsziás rohamok utáni ellazulás segítésére szolgál. Mindemellett ellazítja, megnyugtatja a legtöbbször stresszes állapotban lévő, spasztikus⁵ lakókat.

Gyógytorna: Heti rendszerességgel 5 óra időtartamban gyógytornász foglalkozik a lakókkal. Fizioterápiás módszerrel, a meglévő mozgásszint megtartásában, fejlesztésében, a spasztikus izmok erősítésében, a kontraktúrák oldásában segít. Jótékony hatással van a tanulási, viselkedési, és figyelemzavarok korrigálására. Segíti a beszéd, ideg, izom, csontrendszer egyensúlyérzékelés koordinációját.

Gyógymasszázs: A gyógytorna hatékony kiegészítésére szolgáló terápiás foglalkozás heti 2 alkalommal 2 órában, a spasztikus izmok kilazítására, az izomtónus visszanyerésére irányul. A gyögmasszázor a kötőszövet állapotának felmérése után annak megfelelően végzi el a kezeléseket.

Kézműves foglalkozások: CRPD 30. cikk (2.) A részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek a fogyatékossgal élő személyek alkotó, művészi és szellemi képességei fejlesztésének és hasznosításának lehetővé tételére, nemcsak saját javukra, hanem a társadalom gazdagítása céljából is.⁶

A lakóknak igénye van az egészségük megőrzésére és a napi hasznos elfoglaltságra. Az **alkotóműhelyben** képzett kosárfonó iparművész segítségével megtanulhatják a kosárfonás technikáit. A technikák könnyebb elsajátítása és alkalmazása érdekében peddignád alapanyagot használnak. A kerekesszékekben ülő lakókat testi fogyatékossguk sem akadályozza meg értelmi képességeik fejlesztésében, a manuális tevékenységek örömeinek megélésében.

Heti rendszerességgel az alkotókuckóban, illetve folyamatosan a lakók kedve és ideje szerint lehetőség nyílik, rajzolásra, festésre, horgolásra és gyöngyfüzésre. A szabadidős

⁴ A bazális stimulációt 1975–1982 között Andreas Fröhlich és Ursula Haupt dolgozta ki, halmozottan sérült, súlyosan mozgáskorlátozott gyermekek számára. A módszer célja az érzékelés-észlelés aktivizálása, a szenzomotoros funkciók minél szélesebb körű megélése, fejlesztése.

⁵ A spaszticitás az idegrendszeri sérülés egyik tünete. A központi idegrendszer károsodását jelzi, amelynek következményeként a végtagizmok idegi szabályozása megváltozik. A spasztikus bénulás esetén egyszerre van jelen az izomerő csökkenése (bénulás) és az izomtónus növekedése (spasmus). A spaszticitás valójában tehát egy akaratlanul megjelenő izommerevség, görcs, mely miatt a mozgás nem harmonikus, az érintett végtag ügyetlen. Főleg a végtagizmokat és a törzsizmokat érinti.

⁶ CRPD 30. cikk A kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységekben való részvétel (2.)

tevékenységek fejlesztik a memóriát, a figyelmet és növelik a koncentrációs készséget. A lakók szívesen alkotnak együtt kisebb csoportokban. Az elkészült munkákkal megajándékozzák egymást és a gondozóikat. Ez örömmel és sikerélménnyel tölt el mindenkit.

A tapasztalaton alapuló ismeretek hasznosítási képessége erősíti a lakók munkához fűződő pozitív motivációit és növeli esélyeiket. Az alkotóműhely egyfajta híd szerepet tölt be a védett környezet és a munka világa között.

A CRPD egyezmény védi a fogyatékossgal élők jogát az önrendelkezéshez és a társadalmi befogadáshoz, ami azt jelenti, hogy a fogyatékossgal élő személyeknek lehetőséget kell kapniuk arra, hogy aktív résztvevőivé váljanak a társadalomnak, és lehetőségük legyen az életüket irányítani és kifejezni egyéniségüket. A terápiás foglalkozások célja a fogyatékossgal élők önállóságának, képességeinek és készségeinek fejlesztése, valamint az életminőségük javítása.

4.2.2. Szocializációs foglalkozások

A szocializációs foglalkozások a lakók szociális kompetenciáinak (együttműködés, elfogadás, társas viselkedés, a mindennapi életben való jártasság stb.) fejlesztésére irányulnak, napi rendszerességgel minimum 2 órában. A megfelelően irányított társas fejlődéssel a lakók egyszerre integrálódnak a közösségbe és egyenként differenciálódnak. Mindeközben nem csupán a személyiségük fejlődik, hanem megismerik egymást, elfogadóbbá válnak és eljutnak azokhoz a sajátos érzés- és viselkedésmódokhoz, amelyekkel a különféle körülményekre reagálnak. A szocializációs foglalkozások formája a vers-, ének- és tánc tanulás, készülődés az egyházi és jeles ünnepekre szerepjátékokkal és dramatizált történetekkel.

Szabadidős programok: A CRPD egyezmény egyik célkitűzése az inkluzív társadalom megteremtése, ahol a fogyatékossgal élő emberek aktív és egyenrangú részesei lehetnek a közösségi életnek és a különböző tevékenységeknek. A szabadidős programokon a mindennapi élettől eltérő intenzív szocializációs folyamatok zajlanak. A táborozások és a kirándulások új helyzetek és feladatok elé állítják a lakókat. Lehetőséget adnak a tanult viselkedésformák elmélyítésére és újabbak tanulására, mindemellett óriási szerepük van a szocializációs és integrációs folyamatokban. Az intézmény által önállóan szervezett táborok Berekfürdőn kerülnek megszervezésre, de részt vesznek mások által szervezett táborokban is, például a Szent Damján táborban. A táborozások mellett rendszeresen szerveznek kirándulásokat, ahová lehetőség szerint a kerekesszékekkel közlekedőket is elviszik. Ezek az alkalmak javítják a lakók mentális egészségét és élményekkel gazdagítják a résztvevőket. Bővülnek az ismereteik és aktív helyzetben gyakorolhatják mindazt, amit az intézmény falai között megtanulhattak.

A CRPD 30. cikk 5. pontja szerint: „Azzal a céllal, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon vehessenek részt a rekreációs, szabadidős és sporttevékenységekben, a részes államok meghozzák a megfelelő intézkedéseket, annak érdekében, hogy:

- a) a lehető legnagyobb mértékben bátorítsák és előmozdítsák a fogyatékossgal élő személyek részvételét az integrált sporttevékenységekben, minden szinten;
- b) biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek számára a fogyatékossgal típusához igazodó, speciális rekreációs és sporttevékenységek szervezésének, fejlesztésének és az ezekben való részvételnek a lehetőségét, valamint, hogy e célból ösztönözzék a megfelelő oktatás, edzés és a szükséges források biztosítását, másokkal azonos alapon;
- c) biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek hozzáférést a sport-, üdülési és turisztikai helyszínekhez;
- d) biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek más gyermekekkel egyenlő hozzáféréssel bírjanak a játékokhoz, rekreációs, sport- és üdülési tevékenységekhez, beleértve az iskolarendszerben előforduló hasonló tevékenységeket;

e) biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a rekreációs, szabadidős, sport- és turisztikai tevékenységeket szervezők által nyújtott szolgáltatásokhoz”.

A Magdaléneum intenzív kapcsolatot ápol más intézményekkel, egyesületekkel. Rendszeresen meghívják a lakókat sportversenyekre és városi sportrendezvényekre. Ezek az alkalmak nem csupán a mozgás örömeit hozzák el, de az egészséges versenyszellemet is fejlesztik, erősítik a csapatszellemet, fejlesztik a kommunikációs készséget és az empátiát. Az intézmény lakói lelkesen készülnek, várják a rendezvényeket és szívből versenyeznek. Találkozhatnak társaikkal és az ismert csapatokkal. Az öröm és a sikerélmények segítenek a helyes énkép alakításában és az önbecsülés megőrzésében.

CRPD 30. cikk 1. pontja alapján a részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek azon jogát, hogy másokkal azonos alapon vegyenek részt a kulturális életben, és minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élő személyek:

a) hozzáférhető formában jussanak hozzá a kulturális anyagokhoz;

b) hozzáférhető formában jussanak hozzá a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházhoz és más kulturális tevékenységekhez;

c) hozzáférjenek a kulturális előadások vagy szolgáltatások helyszínéhez, mint például a színházhoz, múzeumhoz, mozihoz, könyvtárhoz és utazási irodához, továbbá lehetőség szerint hozzáférjenek az emlékművekhez és a jelentősebb nemzeti kulturális helyszínekhez.

Az élményalapú tevékenységeknek közösségformáló ereje van és fontos részét képezik a szocializációs és integrációs folyamatoknak. Az intézmény lakói rendszeresen részt vesznek a különféle városi rendezvényeken, fesztiválokon. Lehetőség szerint moziba és színházba is szívesen ellátogatnak. A programokat a lakók egyéni kívánságainak figyelembevételével szervezik. Ha valaki szeretne valamit, (pl.: kedvenc előadója koncertjén részt venni) azt igyekeznek megszervezni.

5. Az egyéni és közösségi vallásgyakorlás

Az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése alapján mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.

Az SzCsM rendelet 54. § 1. bekezdés (g) pontja alapján a bentlakásos intézmény feladatkörében gondoskodik az ellátást igénybe vevő mentálhigiénés ellátásáról. Ennek keretében biztosítja a hitélet gyakorlásának feltételeit.

Az intézmény minden lakója részére biztosított a szabad közösségi és egyéni vallásgyakorlás. A vallásszabadság, szabad vallásgyakorlás azt az alapvető emberi jogot jelenti, mely szerint az embereknek nem csak megengedett a hitük szerinti vallás gyakorlása, hanem ezek hirdetését is szabadon gyakorolhatják, amennyiben az mások személyiségi és egyéb jogait nem sérti.

Az intézmény csoportos vallásgyakorláshoz segítséget biztosít felekezeti és hovatartozás nélkül, amennyiben az nem sérti más felekezethez tartozó lakók vallásgyakorlását és nézeteit. A lelki élet gyakorlásának elősegítését az intézmény egyéni és közösségi formában egyaránt fontosnak tartja. Az intézményben megvalósuló bibliaórákon és istentiszteleti alkalmakon a részvétel önkéntes. Az intézmény lelkészek lehetőséget biztosít a lakók számára az egyéni beszélgetésekre és közös imaalkalmakra.

6. Az igénybevételi eljárás folyamata

Az ellátást igénylők kérelmüket valamennyi szolgáltatás esetén írásban nyújtják be az intézményhez, melyhez orvosi igazolást, valamint jövedelemnyilatkozatot és vagyonynyilatkozatot csatolnak. Az ellátás igénybevétele iránti kérelmek befogadásáról az intézményvezető dönt. Az intézményvezető az ellátást igénylők elhelyezéséről az igények beérkezésének sorrendjében gondoskodik, amennyiben az ellátást igénylő helyzete a soron kívüli elhelyezést indokolja, azonnali elhelyezése biztosított. Az ellátás megkezdésének legkorábbi időpontjáról az intézményvezető szóban tájékoztatja a jogosultat, illetve hozzátartozóját, akik az intézménybe való felvételkor az alábbi esetekről nyilatkoznak:

- az Szocvtv. 96.§ (1) bekezdésében meghatározott tájékoztatásban foglaltak tudomásulvételéről, tiszteletben tartásáról;
- adatokat szolgáltatnak az intézményben a Szocvtv. alapján vezetett nyilvántartásokhoz;
- a szociális ellátásra való jogosultság feltételeit és a jogosult, továbbá a közeli hozzátartozója személyazonosító adataiban beállt változásokat haladéktalanul közlik az intézmény vezetőjével.

Az intézményben a nagykorú ellátottak elhelyezését megelőzően alapvizsgálat és komplex szükségletfelmérés lefolytatására is sor kerül. Az alapvizsgálatot minden esetben Budapest Főváros Kormányhivatala végzi, a komplex szükségletfelmérésre az intézmény kijelölt munkatársa vagy az intézmény által kijelölt személy jogosult.

Az előgondozás szóbeli egyeztetést követően történik, melynek eredménye a 9/1999. (XI.24.) SzCsM. rendelet 2. számú melléklete szerint dokumentált. Az intézmény az előgondozás során a rendelet 6. §-ában foglalt tájékoztatási kötelezettségének eleget tesz.

Az ellátottakról a fogyatékos személyek otthona szolgáltatás esetében egyéni fejlesztési terv, a lakóotthon szolgáltatások ellátottjai tekintetében egyéni gondozási- és egyéni fejlesztési terv készül, melyek elkészítésében a vezető ápoló a fejlesztő pedagógus és a terápiás munkatárs vesz részt. Az egyénifejlesztési tervet kidolgozó munkacsoport az elért eredményeket fél évente értékeli.

Az egyéni fejlesztési tervek az alábbiakat tartalmazzák:

- az ellátást igénybe vevő állapotának leírását és az abban bekövetkezett változást, valamint az egyéni fejlődést,
- az egyénileg szükséges külön szolgáltatásokat, pedagógiai, mentális, egyéb segítségnyújtási feladatokat, azok időbeli ütemezését, a foglalkoztatásban való részvételt,
- a hiányzó, vagy korlátozottan meglévő személyes funkciók helyreállítása, pótlása érdekében teendő intézkedéseket,
- a konfliktushelyzetek kezelésének, megoldásának módjait.

7. Az intézmény által biztosított szolgáltatások

Az étkezés megszervezése: az intézmény napi ötszöri étkezést biztosít, melyből legalább napi egyszer meleg ételt kapnak az ellátottak. Az ellátottak egészségi állapotától függően, az orvos előírásainak megfelelő étkezés biztosított, melynek keretében epekímélő, laktózmentes, cukormentes, gluténmentes, tejmentes, cukor- és tejmentes étrend igényelhető. Az étel előállítása a fogyatékos személyek otthona szolgáltatásnak helyet adó épületben működő főzőkonyhán történik.

Ruházat, textília biztosítása: az ellátottak saját és intézmény által biztosított ruházatot használnak. A ruházat tisztítása és javítása az intézmény mosodájában és varrodájában történik, melyhez a székhelyen 5 db mosógép, a lakóotthonokban 1-1 db háztartási mosógép és szárítók

állnak rendelkezésre. Az intézmény a ruházat beszerzéséről, illetve az elhasználódott ruházat cseréjéről szükség szerint vásárlással gondoskodik. Az intézmények a három váltás ágyneműt, a tisztálkodást segítő három váltás textíliát és a tisztálkodáshoz szükséges eszközöket biztosítják.

Egészségügyi ellátás: az orvosi ellátás megbízási szerződés alapján heti 4 órában, hétfői napokon 8:30 óra és 12:30 óra között megfelelően biztosított az intézményben. A kiskorú ellátott tekintetében az egészségügyi ellátást az ellátott háziorvosa látja el.

A bentlakásos ellátásban részesülő személyek részére előírt gyógyszer felhasználása a Szociális Ágazati Portálon közzétett nyilvántartó lapon kerül rögzítésre. Az intézmény az ellátottak egészségi állapotát érintő változásokról és a jelentősebb eseményekről eseménynaplót (átadó füzetet) vezet.

Érték- és vagyon megőrzés: A fogyatékos személyek otthona szolgáltatást igénybe vevők készpénzét és egyéb vagyontárgyait a kijelölt gondnokaik kezelik. Érték, intézmény általi megőrzésére az ellátottak részéről igény nem mutatkozik. A Lakóotthonokban az ellátottak saját szobával rendelkeznek, személyes tárgyaik megőrzése lakószobáikban biztosított.

Az intézményben elhunytak eltemetetésének megszervezése: Az intézményvezető nyilatkozata alapján az elhunyt ellátottakkal kapcsolatos teendők ellátását az intézmény vezetője vagy az általa megbízott személy szervezi meg. Az intézményben elhunyt ellátott esetében gondoskodik az elhunyt

- a) elkülönítéséről,
- b) végtisztességre való felkészítéséről,
- c) a törvényes képviselő, valamint az ellátott által megjelölt hozzátartozó értesítéséről.

Az intézményvezető az ellátott elhalálzásának tényéről – az ellátására vonatkozó megállapodás vagy az ellátott előzetes, külön nyilatkozata alapján – értesíti az általa megjelölt személyt, az ellátott törvényes képviselőjét, legkésőbb a halálesetet követő napon.

A halál tényének intézményvezetői tudomásra jutását követően, az intézményvezető (vagy az erre felhatalmazott munkatárs) a legrövidebb időn belül, két tanú jelenlétében tételes leltárt készít az elhunyt ellátott intézményben levő vagyontárgyairól, valamint letéti igazolást állít ki az intézmény letéti nyilvántartásában szereplő ellátotti vagyronról. A vagyonleltárt amennyiben a leltározott vagyontárgyak az ellátott hagyatéki vagyonához tartoznak és a letéti igazolást minden esetben megküldi az illetékes jegyző részére a hagyatéki leltár félretételéhez.

Az intézmény lehetőséget biztosít az ellátott számára, hogy külön szerződésbe foglaltan, az ott meghatározott feltételek mellett vállalja az ellátott eltemetetését. Ha és amennyiben az ellátott az intézménnyel megbízási szerződést kötött az eltemetetésére vonatkozóan, úgy az alapján az intézményvezető megszervezi a temetést. Amennyiben nem készült megbízási szerződés az ellátottal, úgy a hozzátartozók joga és kötelessége a temetésről gondoskodni.

Abban az esetben, ha nem készült az ellátottal megbízási szerződés és az intézményvezetőnek nem áll rendelkezésére adat az ellátott hozzátartozói, valamint az eltemetetésre köteles személyelérhetőségéről, valamint az eltemetetésre köteles hozzátartozó nem gondoskodik a temetésről, úgy az intézményvezető intézkedik a köztemetés érdekében az illetékes önkormányzat előtt.

Abban az esetben, ha maradt az intézményben olyan vagyontárgya, készpénzletétje az ellátottnak, mely a hagyatéka tárgyához tartozott, úgy a jogerős hagyatékátadó végzés rendelkezésre állását követően, az abban foglalt rendelkezéseknek megfelelően, köteles az intézmény azokat a jogosultaknak kiadni.

A kiskorú gyermekek ellátása: A tankötelezett korú gyermekek esetén az intézmény gondoskodik az ellátottak tanulási képessége vizsgálatának megszervezéséről, valamint a gyermekek állapotának megfelelő képzési kötelezettség teljesítésének feltételeiről, gyógypedagógiai fejlesztéséről és indokolt esetben a tankötelezettség és képzési kötelezettség

teljesítésének feltételeiről. Ennek érdekében a szociális intézmény az ÉFOÉSZ Egységes Pedagógiai Szakszolgálattal (4400 Nyíregyháza, Vécsey köz 4.; OM azonosítója: 200445) kötött megállapodással rendelkezik.

Kiskorú ellátottak esetében az intézmény biztosítja

- a korai fejlesztést és gondozást;
- pedagógiai szakszolgálattal való együttműködést;
- az iskolai tanulmányok folytatásának segítését.

8. Az ellátottak érdekeinek védelme, a véleménynyilvánítás szabadsága

A CRPD 21. cikkében foglaltak alapján a részes államok biztosítják, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon, az általuk megválasztott kommunikációs formán keresztül gyakorolhassák a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadságának jogát.

A Szocvtv. 94/K. § (2) bekezdés a) pontja alapján az ellátottjogi képviselő megkeresésre, illetve saját kezdeményezésre tájékoztatást nyújthat az ellátottakat érintő legfontosabb alapjogok tekintetében, az intézmény kötelezettségeiről és az ellátást igénybe vevőket érintő jogokról. Ugyanezen szakasz (4) bekezdése szerint a személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmény vezetője az ellátottakat tájékoztatja az ellátottjogi képviselő által nyújtható segítségadás lehetőségéről, az ellátottjogi képviselő elérhetőségéről.

Az **ellátottjogi képviselő** neve, elérhetősége, ügyfélfogadási rendje jól látható helyen kifüggesztésre került. Az ellátottjogi képviselő által nyújtható segítségadás lehetőségéről, az ellátottjogi képviselő elérhetőségéről szóban kapnak tájékoztatást az ellátottak. A négy szemközti félfogadáshoz szükséges helyiség valamennyi épületben biztosított. Az ellátottjogi képviselő a fenntartónál/intézményeknél jogszabálysértő gyakorlat megszüntetésére intézkedést nem kezdeményezett. Az ellátottjogi képviselő az egyes panaszos ügyekben a vonatkozó iratokba, dokumentációkba betekinthez, továbbá az intézményekben tájékozódhat, az alkalmazottakhoz és a szolgáltatást igénybe vevőkhöz kérdéseket intézhet, velük megbeszélést, egyeztetést kezdeményezhet és folytathat.

Az **érdekképviseleti fórum** évente legalább egy alkalommal ülésezik, melyen az intézmény vezetője is részt vesz. Az érdekképviseleti fórum az SzCsM rendelet 43/A. § (3) bekezdésében foglalt feladatait ellátja. Az ülések jegyzőkönyvben dokumentáltak. Az intézményben működik **lakógyűlés**, melyet évente legalább egyszer összehívunk.

A **panaszjog** gyakorlására vonatkozó szabályokat a Házirend XV. pontja részletesen szabályozza. A panaszt szóban és írásban is elő lehet terjeszteni. Amennyiben a panaszos szóban terjeszti elő panaszát, a panasz felvevőjének két tanúval hitelesített jegyzőkönyvet kell felvenni a panaszról és azt haladéktalanul el kell juttatni a panasz kivizsgálására jogosult, illetve a panaszos által megjelöltek szerint az intézmény vezetőjének, az érdekképviseleti fórum elnökéhez vagy az intézmény fenntartójához.

Az intézményvezető nyilatkozata alapján az ellátottak jellemzően szóban tesznek panaszt. A legutóbbi panasz az étkezésre irányult, mivel a lakók a menüből hiányolják a madártejet. Konyhatechnológiai szempontból az intézmény főzőkonyhájában nem kivitelezhető a madártej biztonságos elkészítése. A lakók kérésének az intézmény úgy igyekszik eleget tenni, hogy késztermékként megvásárolják.

9. Az intézmény személyi feltételei

Dolgozói létszám: 66 fő,

Szakmai létszám: 45 fő,

Funkcionális létszám: 21fő.

Az intézményvezetői feladatokat a jelenlegi vezető 2009. január 1. napjától, határozatlan időtartamban látja el, heti 40 órában, kötetlen munkarend keretében. Az intézményvezető lelkes, valamint egyházi intézményvezető végzettséggel és szociális szakvizsgával rendelkezik, mely utóbbira tekintettel – a 25/2017. (X. 8.) EMMI rendelet 1. § (2) bekezdés e) pontja alapján – a vezetőképzés teljesítése alól mentesül. Az intézmény a továbbképzésre kötelezettek tekintetében, továbbképzési tervvel rendelkezik.

Az SzCsM rendelet alapján meghatározott szakmai létszám és a képesítési előírások megfelelnek a rendelet 2. és 3. számú mellékletének.

Az intézményvezető beszámolója alapján, egyre nehezebb olyan szakképzett munkatársat találni, aki elkötelezett és hivatásának tekinti a sérült személyek ellátását.

10. Az intézmény tárgyi feltételei

Amint azt valamennyi fogyatékoságügygel foglalkozó jelentésben kiemelem a Fot. legfontosabb elve szerint az államnak, a társadalom szervezeteinek és tagjainak oly módon kell tevékenységüket végezni, hogy az ne okozhasson olyan károsodást, amely fogyatékos kialakulásához vezet, illetve *olyan körülményeket kell létrehozni, amelyben a fogyatékos emberek képesek lesznek teljesebb életre és a fogyatékoságukból fakadó terheik csökkenthetőek.*⁷

Az intézmény különösen nagy hangsúlyt fektet az ellátottak elhelyezése során arra, hogy fizikai, pszichés állapotuknak és egyéni igényeiknek megfelelő csoportba kerüljenek. Ennek megfelelően a csoportlétszám változó. Az ellátotti szobákat és a közösségi helyiségeket az ellátottak igényeinek megfelelően rendezik be, mindemellett figyelmet fordítanak a praktikusság mellett a szobák otthonossá tételére, a kényelemre és a biztonságra.

Az intézmény 130 adag étel előállítására alkalmas főzőkonyhával, saját mosodával, műszaki helyiséggel, a konyha mellett dolgozói ebédlővel és csoport ebédlőkkel rendelkezik. Az egészségmegőrző foglalkozások jól felszerelt tornateremben zajlanak. A közösségi tér, az istentiszteletek, nagyobb rendezvények, megbeszélések helyszínéül szolgáló imaterem. A központi épület emeletén kaptak helyet a gazdasági, szociális ügyek intézésére szolgáló irodák, a napi munkát segítő varroda, a vendégszobák és a szintén közösségi térként szolgáló társalgó. Az emeleti rész hátsó folyosóján hálósobák találhatóak. A földszint és az emelet között lift segíti a közlekedést. A szabadidő kulturált eltöltését és a pihenést a jól felszerelt gondozott udvar teszi kellemesebbé. A kézműves foglalkozásoknak, kreatív tevékenységnek a szintén jól felszerelt alkotókuckó szolgáltat teret.

Az intézmény tulajdonát képezi 2 db 9 személyes mikrobusz és 2 db személygépkocsi.

a) Fogyatékos személyek otthona

A szolgáltatás számára kialakított épület külső és belső adottságai megfelelnek az akadálymentesség követelményeinek. Az épületben elhelyezett bútorzatok és berendezési, felszerelési tárgyak, az életvitelhez szükséges körülmények megfelelnek az ellátottak életkori sajátosságainak, egészségi és mozgásállapotának.

⁷ Fot. 2. § (1) bekezdés

Az épület kétszintes, melynek felszereltsége: lift, rámpa; kapaszkodók; küszöbnélküliség; kerekesszék méretéhez megfelelő ajtószélesség; mozgáskorlátozott vizesblokk. Folyamatos áram, fűtés és melegvíz-ellátás az intézményben biztosított. Az intézményben nővérhívó nem került kialakításra, melynek oka, hogy az éjszakai dolgozók óránként legalább egyszer minden lakószobát végig járnak.

Az intézmény lehetőséget biztosít arra, hogy a lakók saját bútort hozzanak be, amennyiben nem áll rendelkezésre saját bútorzat, azt az intézmény biztosítja az ellátottak részére. A helyszíni ellenőrzés időpontjában az intézményben kizárólag női ellátottak tartózkodtak, melyre tekintettel házaspárok, élettársak elhelyezésére vonatkozó vizsgálat nem volt releváns.

Az intézményben az enyhe, a közepsúlyos és a súlyos értelmi fogyatékos személyek ellátása elkülönítetten kerül megszervezésre.

A fenntartó az intézményi férőhelyek tekintetében belépési hozzájárulást nem állapított meg.

Az 1., 2., 6., 6/2, és 8. lakószobában az elhelyezett ellátottak száma 6 fő, a 3., 4., 5, 7., 9/1., 4/1., lakószobákban elhelyezettek száma 5 fő.

b) Lakóotthonok

A szolgáltatások két, egymással szomszédos épületben az anyaintézmény szomszédságában kerültek kialakításra. A háromszintes épületekbe történő bejutást, valamint a szintek közötti közlekedést lépcsők segítik elő. A két épület azonos elosztás szerint épült társasházi környezetben.

A lakóotthonok egyéb helyiségei, felszereltségük:

- 2 db fürdőszoba (földszinten és emeleten), felszereltségük: zuhanyzó, kézmosó. Az épületben kizárólag női ellátottak vannak, melyre tekintettel a nemenkénti elkülönítés nem indokolt;
- 2 db WC;
- főzésre alkalmas helyiség, felszereltsége: konyhaszekrény, 2 fázisú mosogató medence, villanytűzhely, páraelszívó, hűtőszekrény;
- étkezésre alkalmas helyiség, felszereltsége: étkezőasztal székekkel, szekrények;
- közösségi együttlétre, tevékenységre alkalmas helyiség, felszereltsége: ülőgarnitúra, televízió, hifi, számítógép;
- személyes ruházat tisztítására alkalmas helyiség, felszereltsége: mosógép, szárítók.

A Lakóotthon II. épületének alagsorában „alkotókuckó” került kialakításra, ahol az ellátottak a kosárfonás technikáját sajátíthatják el. A lakószobákat a lakók egyéni helyzete és igénye szerint berendezhetik saját bútorttal, de igényelhetnek intézmény által biztosított bútort is. Az épületben folyamatos fűtés- és melegvízszolgáltatás biztosított. Házaspárok, élettársak elhelyezésére az intézményben nincs lehetőség. A fenntartó a lakószobák esetében belépési hozzájárulást nem állapított meg.

Az intézményi férőhelykiváltás rövidtávú tervei között szerepel egy telek megvásárlása a városban, ahol két új akadálymentesített lakóotthont szeretnének felépíteni. A beruházás lehetőséget biztosítana 12-12 fő ellátott számára az önállóbb életvitel kialakítására és a szélesebb körű társadalmi integrációra. A 24 ellátott lakóotthonba történő költözése lehetőséget nyújtana a Magdaléneum számára az intézményben tapasztalható zsúfoltság csökkentésére.

11. A működés egyéb feltételeinek vizsgálata

A **személyi térítésidő** megfizetése utólag, a tárgyhónapot követő hónap első felében, átutalással történik. A helyszíni ellenőrzés időpontjában térítésidő meg nem fizetése miatti hátralék nem keletkezett. Az intézményben egy ellátott 3 évre, két ellátott 1 évre vállalta a mindenkorin intézményi térítésidőjával azonos személyi térítésidő megfizetését. Az ellátottak, törvényes képviselőik a személyi térítési díjak emeléséről írásban értesítést kapnak, mely a jogorvoslat lehetőségét tartalmazza.

Az ellátottnak a két hónapot meg nem haladó távollét idejére a távollét minden napjára a napszemélyi térítésidő 20%-át kell fizetni. Az ellátott két hónapot meghaladó távollét idejére az egészségügyi intézményben történő kezeléseknél időtartama alatt, a távollét minden napjára a napi személyi térítésidő 40 %-át, egyéb esetben a távollét minden napjára a napi személyi térítésidő 60%-át kell fizetni.

A telephely rendelkezik a jogszabály⁸ előírásainak megfelelően elkészített Szakmai Programmal, Házirenddel, szabályzatokkal mindkét szakosított szociális ellátás biztosítására vonatkozóan. A Házirend, valamint az intézmény működéséről kiállított tanúsítványok a fogyatékos személyek otthona szolgáltatás főbejártánál, a lakóotthonok épületeiben a nappaliban, a dolgozók és az ellátottak által hozzáférhetően, jól látható helyen ki vannak függesztve.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja Fogyatékossgügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O.§ (1) bekezdései értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszasság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határoztam meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási vagy *közszolgáltatást végző szerv*, hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszasság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az

⁸ A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet 5.§.

állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalomkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékossgal élő személyeket gondozó bentlakásos intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszasság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszasság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

II. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság határozatában arra mutatott rá, hogy *„az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”*. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi érveléssel mondta ki azt, hogy *„az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jobbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”*

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott bekezdéseit a korábbi Alkotmány vonatkozó bekezdéseinek szövegével, akkor abból az állapítható meg, hogy a jelen vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok tekintetében nem hoz olyan változást az Alaptörvény szövege, amely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az

Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket.

1. Az emberi méltósághoz való jog.

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az *emberi méltóság* sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatályba lépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybírósági gyakorlat az emberi méltósághoz való joggal kapcsolatosan arra hívja fel a figyelmet, hogy a méltóság az emberi élettel eleve együtt járó minőség, amely oszthatatlan és korlátozhatatlan, s ezért minden emberre nézve egyenlő. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az Alkotmánybíróság az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat. Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érthetetlen lényegük. Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990-ben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége*. A két évtizedes alkotmánybírósági gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*: az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az objektív intézményvédelmi kötelezettség a negatív és pozitív állami kötelezettségekhez képest komplementer jellegű, vagyis feltételezi a szubjektív jog meglétét. Lényeges azt is leszögezni, hogy az állami intézményvédelmi kötelezettség tipikusan nem keletkeztet az egyén oldalán alanyi jogokat, és az egyén részéről nem is kényszeríthető ki. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a

szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét. Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy az *életvédelmi kötelezettség* – bár az alaptörvény külön nem nevesíti – azonban a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből következik. Az állam elsődleg és alapvető fontosságú kötelezettsége az emberi élet védelme: nemcsak egyedi szinten, hanem *általában az emberi életet és létfeltételeket kell védenie*. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének, illetve a II. cikkének együttes értelmezéséből továbbra is levezethető.

2. A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékosággal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bárminemű hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az 5. cikk 3. pontja értelmében az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése a korábbi Alkotmány 70/A.§-hoz hasonlóan tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. Cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alkotmánybíróság a 42/2012. (XII. 20.) AB határozatban megállapította, hogy az Alaptörvény XV. cikke változatlan tartalommal fenntartja az egyenlőség általános, nem csak az alapjogokra kiterjedő – vagy, ahogy az Alkotmánybíróság gyakran nevezte: a „jogegyenlőség” – követelményét és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát. A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott.

Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

Az egyenlő bánásmóddal és az esélyegyenlőséggel összefüggésben érdemes arra is utalni, hogy az alapvető jogok biztosá számára az Ajbt. immár fontos célként fogalmazza meg a *leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportokhoz* tartozó személyek jogainak fokozott védelmét, ugyanakkor eddig az országgyűlési biztosok – külön törvényi felhívás nélkül is – kiemelt figyelmet fordítottak az ebbe a csoportba tartozók alapvető jogainak a védelmére.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a gyermekek, a nők, az idősek, a fogyatékossgal élő személyek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, továbbá ide sorolhatók a fogvatartottak, a hajléktalanok.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem, vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó ugyanakkor indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossgal) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására.

A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. Kötelezettséget vállaltak, hogy meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést az Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; megtesznek minden megfelelő intézkedést. Ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében; kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg.

3. Az egészséghez való jog

A CRPD 25. cikke szerint a részes államok elismerik, hogy a fogyatékossgal élő személyek jogosultak a lehető legmagasabb színvonalú egészségügyi ellátásra a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. A részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a nemhez igazodó egészségügyi szolgáltatásokhoz, beleértve az egészséghez kapcsolódó rehabilitációt.

Az Alaptörvény XX. cikk (1) bekezdése értelmében a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülése, mint államcél az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint nem nélkülözheti a nemzetgazdaság mindenkori teherbíró képességének mértékét. Az Alkotmánybíróság utalt arra is, hogy általános ismérvekkel csak egészen szélső esetekre korlátozottan határozhatja meg az állami kötelezettség kritikus nagyságát, vagyis azt a szükséges minimumot, amelynek hiánya már alkotmányellenességhez vezet. Az 56/1995. (IX. 15.) AB határozat szerint a testi és lelki egészséghez való jogként meghatározott alkotmányi követelmény az államnak azt az alkotmányos kötelezettségét jelenti, hogy a nemzetgazdaság teherbíró képességéhez, az állam és a társadalom lehetőségeihez igazodva olyan gazdasági és jogi környezetet teremtsen, amely a legkedvezőbb feltételeket biztosítja a polgárok egészséges életmódjához, életviteléhez. Az alkotmánybírósági gyakorlat szerint a testi és lelki egészséghez való jog tehát önmagában alanyi jogként értelmezhetetlen, állami – intézményrendszert fenntartó, működtető –

kötelezettségként fogalmazódik meg, amely magában foglalja azt a kötelezettséget, hogy a törvényhozó a testi és lelki egészség bizonyos területein alanyi jogokat határozzon meg.

4. A nemzetközi emberi jogi kötelezettségek érvényesítése

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítani kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen az Egyezmény által felállított és a Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetők össze az Egyezmény rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossg alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;

b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;

c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;

d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezmennyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezmennyel összhangban tevékenykedjenek;

e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossg alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;

f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;

g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsőbbséget biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;

h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;

i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi

együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződesei, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés⁹ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében az Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása. Az Egyezmény alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.¹⁰ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD Egyezmény elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyat szem előtt tartó) gondolkodásmód.¹¹ Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak.

III. A vizsgálat érdemi megállapításai, következtetések

1.1 Az intézmény működésével és a feladatellátással összefüggésben

A *Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona* a fogyatékossgal élő nők és lányok emberi méltóságát szem előtt tartva, a közösségi életben való tevékeny részvételt előtérbe helyezve és az önrendelkező életforma kialakítására törekedve, 100 fő női ellátott gondozását, ápolását, fejlesztését végzi.

A *CRPD 6. cikk (1) bekezdése elismeri, hogy a fogyatékossgal élő nők és lányok többszörösen hátrányos megkülönböztetésnek vannak kitéve*, és megköveteli, hogy a részes államok olyan intézkedéseket hozzanak, amelyek biztosítják a fogyatékossgal élő nők számára valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő élvezetét.

A 6. cikk válaszként született a fogyatékossgal élő nők és lányok jogai elismerésének hiányára, mely megerősíti az Egyezmény megkülönböztetésmentes megközelítését, különösen a

⁹ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

¹⁰ CRPD 3. cikk a) pont

¹¹ Theresia Degener az ENSZ Fogyatékossgügyi Bizottságának alelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

nők és a lányok tekintetében valamint előírja, hogy a részes államok tegyenek többet annál, hogy tartózkodnak a diszkriminatív intézkedésektől, hanem fogadjanak el intézkedéseket a fogyatékossgal élő nők és lányok fejlődése, segítése és képessé tévése érdekében, és támogassák az olyan intézkedéseket, amelyek annak elismerése útján vonja be őket, hogy ők megkülönböztethetően jogok birtokosai, és biztosítsanak különböző csatornákat arra, hogy hallassák a hangjukat és képviseltessék magukat, növeljék a magabiztosságukat és a jogukat és hatáskörüket a döntéshozatalra az életüket befolyásoló valamennyi területen.

*A 6. cikknek iránymutatásul kell szolgálnia a részes államok számára ahhoz, hogy az emberi jogokon alapuló megközelítésből kiindulva és a fejlődést szem előtt tartva eleget tegyenek az Egyezményhez kapcsolódó azon kötelezettségeiknek, hogy előmozdítsák, megvédjék és teljesítsék a fogyatékossgal élő nők és a lányok emberi jogait.*¹²

A helyszínen tett látogatás tapasztalatai és a rendelkezésemre bocsájtott dokumentumok vizsgálata alapján megállapítható, hogy az Intézményben szakmailag jól felkészült szakemberekből álló team dolgozik, akik egységes segítői szemlélettel, *a fogyatékossgal élő személyeket megillető alapvető jogok érvényesülését szem előtt tartva végzik munkájukat.*

A vizsgált iratanyagok vonatkozásában megállapítható, hogy a jogszabályok alapján vezetett dokumentumok az intézményben rendelkezésre állnak, kitöltésük az előírt formában történik. Az Intézmény a kötelezően előírt szabályzatokkal, a korlátozó intézkedésekre vonatkozó protokollal, alapító okirattal, valamint a fenntartó által jóváhagyott szakmai programmal, szervezeti és működési szabályzattal és házirendekkel rendelkezik. Az SzCsM rendelet alapján meghatározott szakmai létszám és képesítési előírások megfelelnek a rendelet 2. és 3. számú mellékletének.

Fentiekre tekintettel az Intézmény által nyújtott szolgáltatások és a feladatellátás vonatkozásban alapvető joggal összefüggő visszassággal kapcsolatos megállapítást nem teszek.

1.2. Az intézmény tárgyi feltételeivel összefüggésben

Miként azt a CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, az Egyezményben részes államok elismerik *a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát*; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek teljes mértékben élvezhessék *e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt*, beleértve a következők biztosítását:

a) a fogyatékossgal élő személyeknek *másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni*;

b) a fogyatékossgal élő személyek számára *hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából* szüksége;

c) a mindenki számára nyújtott közösségi szolgáltatások és létesítmények azonos alapon hozzáférhetőek a fogyatékossgal élő személyek számára is, és igényeikhez igazítottak.

A Fot. 17. §-a rögzíti, hogy *a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához.*

A Fot. fenti szakaszához fűzött indokolás értelmében Magyarország 2007-ben fogadta el a CRPD-t, *amelynek 19. cikke új alapokra helyezi a fogyatékos személyek önálló életviteléről,*

¹² CRPD/C/GC/3 Fogyatékossgal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság 3. számú általános kommentár (2016) a fogyatékossgal élő nőkről és lányokról

illetve lakóhelyének megválasztásáról való gondolkodást. Ennek alapján a fogyatékos személyek esetében is a családban maradást, illetve az önálló lakásban vagy lakóotthonban éleést, illetve az ezeket elősegítő közösségi alapú szolgáltatásokat (szociális alapszolgáltatások) kell előnyben részesíteni a tömegmértetű bentlakásos intézményi ellátással szemben.

Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a bentlakásos intézményekben élő emberek számára az Intézmény az életük egyetlen színtere, ahol éveket, adott esetben évtizedeket kell eltölteniük, így fokozott a jelentősége annak, hogy emberhez méltó körülmények között élhessenek.

Jelen vizsgálat feltárta, hogy az 1., 2., 6., 6/2, és 8. számú lakószobákban az elhelyezett ellátottak száma 6 fő, a 3., 4., 5, 7., 9/1., 4/1., számú lakószobákban elhelyezettek száma 5 fő.

Az SzCsM rendelet 42. § (1) alapján „ha e rendelet másként nem rendelkezik, a bentlakásos intézményi lakószobában legfeljebb négy személy helyezhető el. Négynél több személyt egy lakószobában csak kivételesen indokolt esetben, valamint soron kívüli elhelyezésre vonatkozó igény esetén lehet elhelyezni, figyelemmel az Szt. 92/K. § (5) bekezdésében megállapított korlátra”.

Mindezekre tekintettel megállapítom, hogy az Intézmény, fogyatékos személyek otthona szolgáltatása vonatkozásában a lakószobák túlszűfolttsága nem felel meg az SzCsM rendeletben foglalt előírásoknak, az érintett fogyatékosokkal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékosokkal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszásságot okoz, továbbá nem felel meg a CRPD 4.cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 28. cikkében rögzített megfelelő életszínvonalhoz és szociális védelemhez való jogát.

Intézkedéseim

A jelentésben feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszásságok orvoslása, illetve jövőbeni bekövetkezésük megelőzése érdekében az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján felkérem a Református Szeretetszolgálat főigazgatóját, valamint az Ajbt. 32. § (1) bekezdése alapján a Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona intézményvezetőjét, hogy

- a) a jelentésben foglaltakra tekintettel, gondoskodjanak arról, hogy az intézményben tapasztalható zsűfolttság csökkenjen és a tárgyi feltételek megfeleljenek a jogszabályi követelményeknek.
- b) továbbá fordítsanak kiemelt figyelmet arra, hogy az intézményi férőhely kiváltás megvalósulásáig az ellátást, a vizsgálatlalt érintett intézményben élő személyek alapjogainak a jelentésben is rögzített sérelme nélkül biztosítsák.

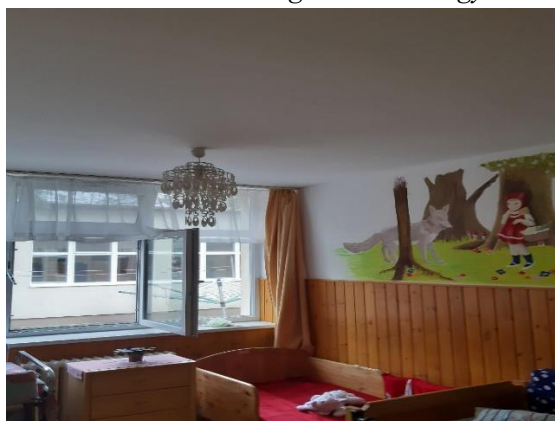
Budapest, 2023. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos

Melléklet

1. Magdaléneum Fogyatékosok Református Ápoló, Gondozó Otthona

2. Lakószobák

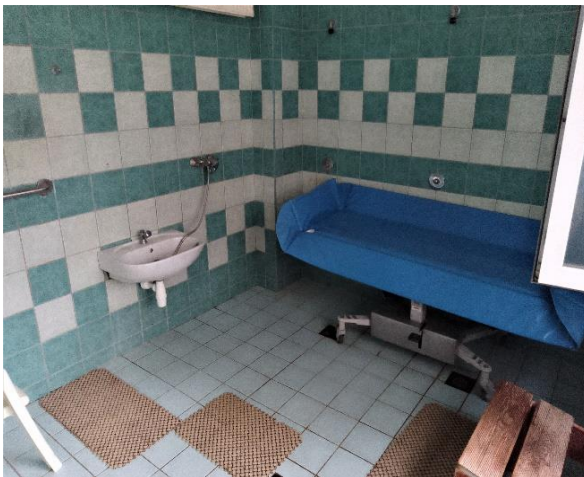

3. Tornaszoba

4. Belső udvar

5. Mobil fürdetőágyak

6. Akadálymentes wc-k

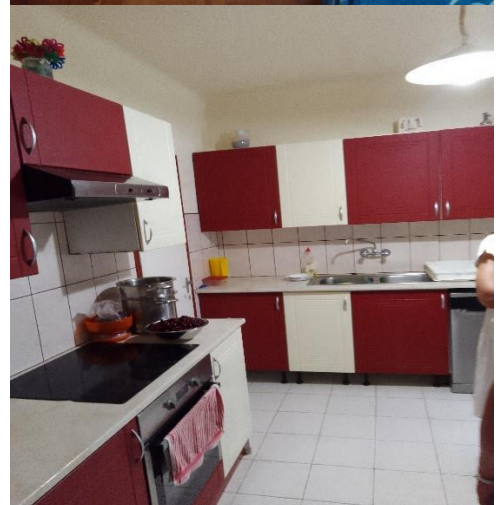
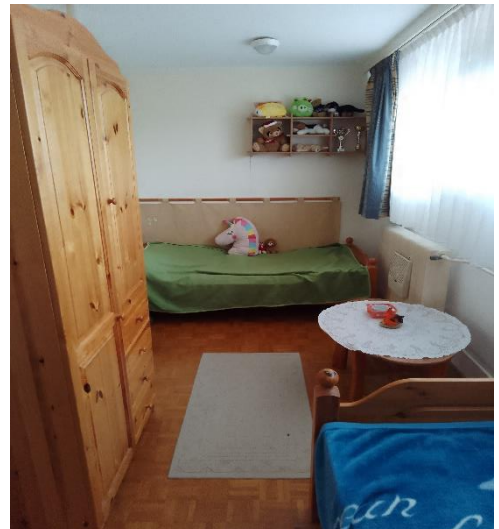
7. Folyosó

8. Akadálymentes konyha

9. Alkotókuckó

10. Lakóotthon